

ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ З ПІДРОЗДІЛАМИ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ, У ВИЯВЛЕННІ ТА РОЗСЛІДУВАННІ НЕЗАКОННОГО ПОСІВУ АБО ВИРОЩУВАННЯ СНОТВОРНОГО МАКУ ЧИ КОНОПЕЛЬ

Бондар В. С.

Стаття присвячена виявленню проблемних питань взаємодії органів досудового розслідування з підрозділами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, під час досудового розслідування незаконного посіву або вирощування снотворного маку чи конопель на основі аналізу відповідної слідчої практики й формулювання відповідних криміналістичних рекомендацій.

Констатовано, що чинна система взаємодії оперативних підрозділів і підрозділів досудового розслідування під час розслідування незаконного посіву або вирощування снотворного маку чи конопель потребує вдосконалення.

Сформульовано дефініцію поняття «взаємодія», котре пропонується розглядати як регламентовану кримінальним процесуальним законодавством, погоджену за цілями та завданнями, місцем і часом, здійснювану під єдиним керівництвом діяльність рівноправних у виборі засобів і методів вирішення поставлених завдань суб'єктів, яка виражається в найбільш раціональному поєднанні притаманних цим суб'єктам методів і засобів з метою підвищення ефективності досудового розслідування незаконного посіву або вирощування снотворного маку чи конопель.

Систематизовано процесуальні й організаційні форми взаємодії слідчого (дознавача) з оперативними підрозділами з урахуванням особливостей досудового провадження за фактами кримінальних правопорушень, передбачених ст. 310 КК України.

Запропоновано порядки дій слідчих і працівників оперативних підрозділів під час ведення оперативно-розшукової справи та направлення оперативним підрозділом матеріалів за результатами оперативно-розшукової діяльності до органу досудового розслідування або прокурора, а також дій працівників слідчих та оперативних підрозділів під час проведення досудового розслідування.

Обґрунтовано, що ефективність взаємодії органів досудового розслідування з оперативними підрозділами під час розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 310 КК України, визначається: а) загальною системою оперативного спостереження та контролю за злочинами на території обслуговування; б) конспіративністю їхньої діяльності, яка дає змогу отримати максимум корисної інформації в тому числі шляхом реалізації фактору раптовості; в) правильним вибором джерела оперативно-розшукової інформації та засобів її фіксування; г) своєчасним і повним доведенням до слідчого оперативної інформації про підготовку та вчинення злочину; д) тактично грамотним використанням цієї інформації слідчим (дознавачем).

Ключові слова: дізнавач, взаємодія, досудове розслідування, криміналістична методика, орган досудового розслідування, слідчий, оперативний підрозділ.

Bondar V. S. Interaction pretrial investigation units, which carry out investigative operations in detection and investigation illegal planting or cultivation of opium poppy or cannabis

The article is devoted to identifying problematic issues of interaction of pre-trial investigation bodies with units that carry out operational and investigative activities during the pre-trial investigation of illegal sowing or cultivation of sleeping poppy or hemp based on analysis of relevant investigative practice and formulation of relevant forensic recommendations.

It was stated that the existing system of interaction between operational units and pre-trial investigation units during the investigation of illegal sowing or cultivation of sleeping poppy or hemp needs to be improved.

The definition of the concept of "interaction" is formulated, which is proposed to be considered as regulated by the criminal procedure legislation, agreed on the goals and objectives, place and time, carried out under a single leadership a combination of methods and means inherent in these subjects in order to increase

the effectiveness of the pre-trial investigation of illegal sowing or cultivation of sleeping poppy or hemp.

Procedural and organizational forms of interaction of the investigator (coroner) with operative divisions are systematized taking into account features of pre-trial proceedings on the facts of the criminal offenses provided by Art. 310 of the Criminal Code of Ukraine.

The procedures for actions of investigators and employees of operational units during the operational and investigative case and sending the operational unit materials on the results of operational and investigative activities to the pre-trial investigation body or prosecutor, as well as actions of employees of investigative and operational units during the pre-trial investigation.

It is substantiated that the effectiveness of the interaction of pre-trial investigation bodies with operational units during the investigation of criminal offenses under Art. 310 of the Criminal Code of Ukraine is determined by: a) the general system of operational monitoring and control of crimes in the service area; b) the secrecy of their activities, which allows you to get the most useful information, including through the implementation of the factor of suddenness; c) the correct choice of the source of operational and investigative information and means of its recording; d) timely and complete delivery to the investigator of operational information on the preparation and commission of the crime; e) tactically competent use of this information by the investigator (investigator).

Key words: *coroner, interaction, pre-trial investigation, forensic methodology, pre-trial investigation body, investigative, operational unit.*

Постановка проблеми та її актуальність.

Належна організація досудового розслідування кримінальних правопорушень апріорі презюмує конструктивну взаємодію органів досудового розслідування й уповноважених підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, котру не можна уявити як просту сукупність конкретних оперативно-розшукових заходів і негласних слідчих (розшукових) дій, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів.

Теоретичні та практичні аспекти взаємодії слідчого (дізнавача) з працівниками оперативних підрозділів щодо попередження, своєчасного виявлення, припинення й розслідування злочинів є одним із найбільш досліджених і водночас дискусійних питань у науках кримінально-правового циклу.

Оперативно-розшукову діяльність в Україні сьогодні здійснюють одинадцять державних органів правопорядку (Національна поліція, органи СБУ, Державне бюро розслідування, Державна прикордонна служба тощо). Слідчу ж діяльність в Україні, відповідно до п. 17 ч. 1 ст. 3 та ст. 216 Кри-

мінального процесуального кодексу (далі - КПК) України здійснюють службові особи органів Національної поліції, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органів Державного бюро розслідувань, Головного підрозділу детективів, підрозділу детективів, відділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, а також детективи Бюро економічної безпеки.

Суттєва зміна підходів до регламентації порядку досудового розслідування, повноважень його суб'єктів, правил провадження окремих слідчих (розшукових) дій вимагають від криміналістичної науки перегляду багатьох усталених положень і рекомендацій, зокрема, у галузі методики розслідування окремих видів злочинів із метою їх приведення у відповідність до сучасних потреб практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемні питання взаємодії під час розслідування злочинів досліджувалися в працях відомих учених і практиків: А.Ф. Волобуєва, Д.В. Головіна [2, с. 143; 3, с. 224-227], А.Я. Дубинського, О.О. Кіпера [6, с. 167], О.Ф. Кобзаря, Д.Б. Сергєєвої [15, с. 107-122], Р.Л. Степанюка, В.М. Стратонова, М.А. Погорецького, О.О. Подобного [9, с. 180-183], А.М. Поляха [12, с. 90-96], В.В. Топчія, В.Ю. Шепітька [18, с. 445-451], О.О. Юхна та ін. [1; 7]. Проте взаємодія органів досудового розслідування з підрозділами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 310 Кримінального кодексу (далі - КК) України, спеціальним дослідженням не піддавалася, розглядалася лише на рівні методичних рекомендацій.

Отже, метою статті є виявлення проблемних питань взаємодії органів досудового розслідування з підрозділами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, під час досудового розслідування незаконного посіву або вирощування снотворного маку чи конопель на основі результатів аналізу відповідної слідчої практики та формулювання відповідних криміналістичних рекомендацій.

Виклад основного матеріалу. У чинному КПК України термін «взаємодія» не визначається, водночас ця дефініція застосовується в інших нормативних документах, а саме: у п. 5 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» (1992 року), у розділі V «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю»

(1993 року), наказах та інструкціях МВС України [4; 5; 11; 13; 14].

Чинне законодавство в зазначеній сфері розмежовує процесуальні функції, чим зумовлює необхідність участі різних суб'єктів, які взаємодіють між собою на всіх етапах досудового розслідування.

Узагальнюючі наявні визначення взаємодії учасників досудового розслідування (Д.Б. Сергєєва [14, с. 109], В.Ю. Шепітько [17, с. 445]), убачаємо за можливе трактувати категорію «взаємодія» як *регламентовану кримінальним процесуальним законодавством, погоджену за цілями та завданнями, місцем і часом, здійснювану під єдиним керівництвом діяльність рівноправних у виборі засобів і методів вирішення поставлених завдань суб'єктів, яка виражається в найбільш раціональному поєднанні притаманних цим суб'єктам методів і засобів, з метою підвищення ефективності досудового розслідування незаконного посіву або вирощування снотворного маку чи конопель*.

Під час досудового розслідування найтісніша взаємодія відбувається між слідчим (дознавачем), прокурором і працівниками уповноважених оперативних підрозділів Департаменту боротьби з наркозлочинністю Національної поліції України.

Зазначимо, що задля правильного вирішення завдання поєднання С(Р)Д, НС(Р)Д та оперативно-розшукових заходів необхідно:

1. Чітко уявляти функції оперативних підрозділів у системі кримінального провадження, котрі полягають у такому:

1) при відкритті кримінального провадження за оперативними даними зміст і результати оперативно-розшукових заходів визначають характер і тактику первинних слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій, за допомогою яких здійснюється реалізація даних;

2) НС(Р)Д слугують засобом створення умов для проведення конкретних слідчих (розшукових) дій. Ця форма має й зворотний характер, коли слідча (розшукова) дія проводиться з метою створення оптимальних умов для проведення НС(Р)Д. Наприклад, дані, отримані в результаті зняття інформації з телекомунікаційних мереж, можуть бути використані під час проведення слідчих (розшукових) дій, а саме: а) огляду місця події: конкретизації параметрів місця вчинення злочину; б) обшуку: визначення місць проведення обшуку; отримання даних щодо конкретного розташування предметів та обладнання, які мають доказове значення на місці обшуку; формування опти-

мального складу пошукової групи й залучення спеціалістів необхідної спеціалізації (зокрема в галузі криміналістичної техніки, агротехніки); установлення схованок; в) допиту: визначення оптимального хронологічного порядку допиту підозрюваних і свідків; визначення кола осіб, які підлягають обов'язковому допиту; раціонального застосування тактичних прийомів допиту (створення в підозрюваного уявлення щодо значної поінформованості слідчого щодо обставин скоєння злочину, використання отриманої інформації для встановлення психологічного контакту;

3) НС(Р)Д проводяться з метою зниження тактичного ризику при проведенні слідчих (розшукових) дій;

4) слідчі (розшукові) дії слугують цілям відволікання уваги від негласних слідчих (розшукових) дій, конспірування їх результатів;

5) оперативно-розшукові заходи та НС(Р)Д виконують функцію компонента тактичної (складної) операції (комбінації).

2. Неухильно дотримуватися принципу конспірації в проведенні НС(Р)Д.

Під час розслідування незаконного посіву або вирощування снотворного маку чи конопель взаємодія між слідчим і працівниками оперативних підрозділів здійснюється в процесуальній і непроцесуальній формах. Але така класифікація є умовною, тому що процесуальні форми взаємодії більш детально регламентуються підзаконними та вищезазначеними відомчими нормативно-правовими актами.

Розкриємо особливості нормативно-правового забезпечення взаємодії слідчого (дознавача) з оперативними підрозділами під час розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 310 КК України.

У КПК України термін «взаємодія» використано лише в ст. 571 «Створення і діяльність спільних слідчих груп». Утім про взаємодію опосередковано йдеться в інших статтях КПК України, а саме:

1) при регламентації виконання окремих процесуальних дій за запитом (дорученням) компетентних органів іноземних держав у рамках міжнародного співробітництва (ст. 4 КПК України, розділ IX КПК України);

2) під час процесуального керівництва прокурором досудовим розслідуванням (ст. 36 КПК України). Наприклад, формами участі прокурора в НС(Р)Д є доручення провести НС(Р)Д слідчому, участь у проведенні НС(Р)Д оперативним підрозділом, доручення провести НС(Р)Д оперативним підрозділом, а також надання вказівки слідчому

на проведення НС(Р)Д, прийняття рішення про використання результатів НС(Р)Д у доказуванні тощо;

3) у разі доручення проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам (ст. ст. 40, 40-1, 41 КПК України) тощо [182, с. 74].

Відповідно до п. 3 ч. 2 ст. 40 КПК України, слідчий уповноважений доручати проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам. Наказом МВС України «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні» від 7 липня 2017 року № 575 встановлено порядок виконання працівниками оперативного підрозділу органу, підрозділу поліції таких доручень [13].

Варто визнати вдалою практику проведення НС(Р)Д слідчим спільно з оперативним підрозділом. Правовим підґрунтям зазначеного механізму є ч. 6 ст. 246 КПК України, яка надає право слідчому на підставі свого рішення (відповідно до ст. 110 КПК України, мається на увазі постанов) залучати до проведення НС(Р)Д інших осіб, і п. 3.1 Інструкції, який передбачає, що слідчий може проводити НС(Р)Д самостійно, спільно з уповноваженими оперативними підрозділами, залучати до їх проведення інших осіб, а також доручати їх проведення уповноваженим оперативним підрозділам. Необхідність у проведенні спільних слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій виникає в разі:

1) обізнаності оперативного працівника щодо обставин учинення кримінального правопорушення;

2) використання негласних оперативно-розшукових відомостей, які вимагають зашифровки;

3) установлення оперативним шляхом конкретних намірів підозрюваних протидіяти слідству, коли участь співробітника сприятиме їх нейтралізації;

4) використання орієнтуючої інформації для слідчого, отриманої оперативним шляхом, для організації й тактики слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій.

Практика діяльності Національної поліції України у сфері протидії незаконному обігу наркотичних засобів свідчить про те, що виявлення та розслідування злочинів потребує залучення оперативних можливостей у рамках комплексу

негласних оперативно-розшукових заходів чи негласних слідчих (розшукових) дій.

Зазначимо при тому, що необхідними умовами проведення контрольованої поставки, контрольованої або оперативної закупки наркотичних засобів (нарковмісних рослин тощо) є:

- наявність у провадженні уповноваженого підрозділу оперативно-розшукової справи або розпочатого органом досудового розслідування кримінального провадження;

- відсутність ризиків посягання на життя або заподіяння особі (особам) тяжких тілесних ушкоджень, поширення речовин, небезпечних для життя багатьох людей тощо;

- забезпечення належного контролю за товаром.

Рішення про проведення контрольованої поставки, контрольованої або оперативної закупки приймає шляхом винесення постанови:

- у межах кримінального провадження - прокурором. Відповідно до положень ч. 4 ст. 246 КПК України, виключно прокурор має право прийняти рішення про проведення такої негласної (слідчої) розшукової дії, як контроль за вчиненням злочину;

- у межах оперативно-розшукової справи - керівником (заступником) уповноваженого підрозділу, яка погоджується з прокурором.

Таким чином, до *процесуальних форм* взаємодії, на нашу думку, варто віднести:

доручення дізнавача, слідчого, прокурора щодо проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам (ч. 3 ст. 40-1, ч. 4 ст. 40, ч. 3 ст. 41): а) за місцем проведення досудового розслідування (п. п. 3, 4, 5, 17, 19 ч. 2 ст. 36, п. 3 ч. 2 ст. 40 КПК України); б) поза місцем проведення досудового розслідування (ч. 6 ст. 218 КПК України). Порядок надання й виконання доручень регламентується розділом III Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні. У досліджуваних кримінальних провадженнях доручення слідчого можуть обіймати вирішення таких завдань:

щодо проведення слідчих (розшукових) дій, установлення:

- повних анкетних даних, адреси реєстрації та фактичного проживання, номерів мобільних телефонів (можливо додаткових) особи, яка в матеріалах НС(Р)Д проходить під певним ім'ям або використовує мобільний телефон з певним номером, або особи, на яку зареєстрована відповідна банківська картка;

- повних анкетних даних, адреси реєстрації та фактичного проживання, номерів мобільних телефонів осіб з найближчого кола спілкування підозрюваного, з якими він може здійснювати кримінально-протиправну діяльність, пов'язану з незаконним обігом наркотичних засобів;

- повних анкетних даних, адрес реєстрації та фактичного проживання, наявності у власності об'єктів рухомого та нерухомого майна, номерів мобільних телефонів і посад співробітників правоохоронних органів, під прикриттям яких невідомі особи зберігають і здійснюють незаконне вирощування і збут снотворного маку або конопель;

- номерів кримінальних проваджень, зареєстрованих за фактами вчинення злочинів певними особами;

- наявності рухомого та нерухомого майна у власності особи, яка здійснює незаконне вирощування (збут) снотворного маку або конопель;

- фактичного місця проживання осіб, які здійснюють незаконне вирощування (збут) снотворного маку або конопель;

- місць, де особи, які здійснюють незаконне вирощування (збут) снотворного маку або конопель, можуть зберігати предмети й речі, які можуть мати значення під час здійснення досудового розслідування в цьому кримінальному провадженні;

- осіб, яким відомо причетність підозрюваного до вчинення кримінального правопорушення, що розслідується в цьому кримінальному провадженні;

- осіб, яким відомо про зв'язки підозрюваного з працівниками правоохоронних органів, залучених до механізму протиправної діяльності;

щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій

- виконання ухвал слідчого судді Апеляційного суду та проведення НС(Р)Д (наприклад, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, аудіо-, відеоконтроль особи, візуальне спостереження за особою та річчю);

- складання за результатами проведення НС(Р)Д протоколів з додатками, які, відповідно до вимог до ст. 104 КПК України, повинні містити конкретну послідовність дій, отримані в результаті процесуальної дії відомості, важливі для конкретного кримінального провадження (складання стенограм аудіозаписів);

- інформування в разі виявлення під час НС(Р)Д обставин, які мають значення для кримінального провадження або вимагають нових процесуальних рішень слідчого або прокурора;

планування, підготовка та реалізація окремо взятих слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, тактичних операцій ф виконання заходів забезпечення кримінального провадження. При цьому кожного, хто бере участь у слідчій (розшуковій) дії чи іншій процесуальній дії, необхідно обов'язково вказувати в протоколі, яким фіксується його перебіг (п. 1 ч. 3 ст. 104 КПК України);

забезпечення взаємодії при зупиненні досудового розслідування, зокрема здійснення розшуку підозрюваного оперативним підрозділом (ч. 3 ст. 281 КПК України);

безпосереднє проведення негласних слідчих (розшукових) дій уповноваженими оперативними підрозділами Національної поліції (ч. 6 ст. 246 КПК України).

Необхідність взаємодії, як правило, виникає під час вирішення питання щодо відкриття кримінального провадження за оперативними матеріалами; реєстрації матеріалів у ЄРДР, а також при створенні в установленому порядку СОГ для розслідування найбільш складних кримінальних проваджень.

Результати роботи за кримінальними провадженнями передусім по оперативно-розшукових справах, заведених на розглядуювану категорію криміналітету, виробила певні напрями виявлення фактичних даних у разі виявлення фактів незаконних посівів снотворного маку чи конопель. Зокрема, документуванню підлягають діяльність особи (групи осіб) з обробки ділянки й посіву на ній нарковмісних культур; факти домовленості виробника з іншими особами про охорону посівів або спостереження за ними; факти його перебування на ділянці й дії щодо догляду за посівами; діяльність з придбання, виготовлення та використання спеціальних знарядь і приладів, застосовуваних для обробки ділянки, догляду за посівами та збору рослин; дії виробника або інших осіб зі здійснення надрізів голівок маку і збирання з них молочного соку; факти застосування предметів, які використовуються для збирання молочного соку, виготовлення та зберігання опію-сирцю; факти діяльності зі збирання голівок опійного маку, конопель, їх упаковки, перевезення й сушки; факти участі виробника у збиранні снотворного маку або конопель, використання для цього його контактів; способи повідомлення співучасників при виникненні небезпеки викриття та про намічену протидію досудовому розслідуванню.

Пропонуємо напрацьовані практикою й узгоджені з нормами кримінального процесуа-

льного законодавства й нормативними актами, що регламентують здійснення оперативно-розшукової діяльності, такі порядки дій слідчих (дізнавачів) та уповноважених оперативних підрозділів:

1) *Порядок дій слідчих і працівників оперативних підрозділів під час ведення оперативно-розшукової справи й направлення оперативним підрозділом матеріалів за результатами оперативно-розшукової діяльності до органу досудового розслідування або прокурора:*

документування злочинів має відбуватися в рамках ОРС, оскільки достовірна інформація про незаконний посів або вирощування снотворного маку чи конопель особою, яка засуджена за цією статтею чи яка раніше вчинила один зі злочинів, передбачених ст. ст. 307, 309, 311, 317 КК України, або вчинення за попередньою змовою групою осіб з метою збуту, а також незаконний посів або вирощування снотворного маку чи конопель у кількості п'ятисот і більше рослин є готуванням до тяжкого злочину, відповідно, реалізація повинна здійснюватися після встановлення обставин учиненого злочину;

при веденні оперативним підрозділом ОРС щодо осіб, стосовно яких є дані про участь у підготовці до вчинення злочину, передбаченого ст. 310 КК України, керівник оперативного підрозділу письмово звертається до керівника органу досудового розслідування про закріплення за цією ОРС слідчого для забезпечення методичного супроводження її реалізації та надання практичної допомоги оперативному підрозділу;

керівник оперативного підрозділу з дотриманням режиму секретності надає слідчому необхідні матеріали ОРС для вивчення й надання в разі потреби рекомендацій щодо фіксації додаткових фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб і груп, які засвідчують наявність у їхніх діях ознак злочину;

матеріали ОРС можуть розглядатися під час оперативної наради за участю керівників оперативного підрозділу, органу досудового розслідування та працівників, які брали участь у їх підготовці, для визначення повноти зібраних матеріалів і наявності підстав для реєстрації в ЄРДР. Водночас розробляється план заходів з реалізації матеріалів ОРС, який затверджується керівниками органу досудового розслідування й оперативного підрозділу;

у разі виявлення під час проведення оперативно-розшукових заходів ознак злочину керівник оперативного підрозділу невідкладно направляє зібрані матеріали, у яких зафіксовано фактичні

дані про протиправні діяння окремих осіб і груп, відповідальність за які передбачена КК України, до відповідного органу досудового розслідування або прокурора для початку та здійснення досудового розслідування в порядку, передбаченому КПК України;

виключно в разі виявлення ознак злочину оперативний підрозділ зобов'язаний невідкладно направити зібрані матеріали, у яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб і груп, до відповідного органу досудового розслідування для початку та здійснення досудового розслідування;

указані матеріали повинні містити інформацію про час, місце, спосіб, інші обставини вчинення злочину; відомості про особу (групу осіб), яка вчинила (вчинятиме) злочин (у тому числі склад групи, роль кожного з них, відомості про схему зв'язків, притягнення до кримінальної або адміністративної відповідальності тощо); конкретні кримінально-протиправні дії, у яких виявляється вказане кримінальне правопорушення (незаконний посів або вирощування снотворного маку чи конопель); джерела походження та придбання насіння чи розсади снотворного маку чи конопель; відомості, установлені в ході проведення оперативно-розшукових заходів про різновид наркотичного заходу; знаряддя злочину, які можуть бути вилучені або на які можливе накладення арешту;

зазначені матеріали після накладення резолюції керівника слідчого управління ГУНП підлягають обов'язковій реєстрації черговою частиною відповідного підрозділу органів Національної поліції України або органу прокуратури з метою уникнення можливого витоку інформації (чергова частина, база даних «Єдиний облік», ЄРДР) без розшифрування даних про особу, яка вчиняє злочин; ч. 8 р. 4 Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення, затвердженого Наказом Офісу Генерального прокурора від 30.06.2020 № 298, *передбачено можливість обмеження доступу до внесених у Реєстр відомостей щодо кримінальних правопорушень, у тому числі пов'язаних зі збутом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів і можливість відкриття такого доступу з моменту оголошення підозри особі або прийняття рішення про закриття провадження без оголошення підозри особі* [10]. На жаль, відомості про факти незаконного посіву або незаконного вирощування снотворного маку чи

конопель, унесені до ЄРДР, не підлягають обмеженню в доступі, що є суттєвим недоліком;

після реєстрації матеріалів вони передаються керівникові органу досудового розслідування, який вивчає викладену в ньому інформацію та після резолюції передає слідчому для внесення відомостей до ЄРДР.

2) *Порядок дій працівників слідчих та оперативних підрозділів під час проведення досудового розслідування:*

для всебічного, повного й неупередженого досудового розслідування незаконного посіву або вирощування снотворного маку чи конопель утворюється СОГ для досудового розслідування кримінальних правопорушень;

керівником СОГ є слідчий, визначений керівником органу досудового розслідування для проведення досудового розслідування кримінального правопорушення;

після початку кримінального провадження слідчий у порядку ст. ст. 40, 41 КПК України направляє доручення оперативному підрозділу на встановлення повних анкетних даних особи, яка здійснює незаконний посів або вирощування снотворного маку чи конопель, адреси реєстрації та фактичного проживання та іншої інформації, яка має значення для подальшого проведення С(Р)Д та НС(Р)Д у межах кримінального провадження (вид наркотичного засобу, місця його незаконного посіву або вирощування, місця його зберігання, місця та час збуту, вартість, обсяги збуту, можливі зв'язки, шляхи здійснення кримінально-протиправної діяльності, використання заходів конспірації, номерів мобільних телефонів (можливо додаткових) особи, яка в матеріалах НС(Р)Д проходить під певним ім'ям або використовує мобільний телефон з певним номером або особи, на яку зареєстрована відповідна банківська картка тощо);

за результатами виконання доручення слідчий виносить клопотання про надання дозволу на проведення НС(Р)Д, спрямованих на повне, усебічне та неупереджене документування всієї кримінально-протиправної діяльності, а саме передбачених ст. 260 «Аудіо-, відеоконтроль особи»; ст. 269 «Спостереження за особою, річчю або місцем» тощо;

слідчий після отримання ухвали слідчого судді на проведення НС(Р)Д у порядку ст. 40 КПК України готує доручення та направляє його разом з ухвалою до оперативного підрозділу для виконання. При цьому варто також урахувувати положення п. 3.3.2 Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій

та використання їх результатів у кримінальному провадженні, де передбачено, що у випадку, коли матеріали оперативно-розшукової діяльності були використані як приводи та підстави для початку досудового розслідування, доручення на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, як правило, надається оперативному підрозділу, який виявив злочин, але враховуються його повноваження [14]. Цілком прогнозовані певні ризики недотримання принципів кримінального процесу містить достатньо розповсюджена правозастосовна практика проведення на стадії досудового провадження допитів як свідків працівників оперативних підрозділів. Така практика суперечить положенням п. п. 2, 3 ч. 1 ст. 77 КПК України, відповідно до яких оперативний співробітник, який був допитаний як свідка під час досудового розслідування в подальшому не зможе виконання доручення слідчого в кримінальному провадженні (у порядку ст. ст. 40, 41 КПК України), адже це створює обґрунтовані сумніви в його неупередженості.

керівник оперативного підрозділу визначає співробітника, який виконуватиме доручення слідчого. Указаний співробітник (у разі необхідності) на підставі доручення слідчого та ухвали слідчого судді готує відповідні завдання в УОТЗ чи УОС, направляє його для виконання уповноваженому оперативному підрозділу;

у подальшому оперативний працівник, згідно зі ст. 252 КПК України, за результатами проведення НС(Р)Д складає протокол, до якого в разі необхідності долучаються додатки. Кожний протокол про результати НС(Р)Д з додатками не пізніше 24 годин після його складання передається прокуророві, який здійснює нагляд за дотриманням законів у вказаному кримінальному провадженні;

виключно за результатами отримання доказів, які свідчать про причетність особи до вчинення незаконного обігу наркотичних засобів, ініціюється питання про проведення НС(Р)Д - контролю за вчиненням злочину у формі оперативної закупки за допомогою заздалегідь ідентифікованих (помічених) грошових коштів з використанням спеціальних хімічних речовин (виключення мають випадки, коли слідчим суддею визначено малий строк дії ухвали на проведення НС(Р)Д;

у випадках наявності достатніх підстав уважати, що готується вчинення або вчиняється тяжкий або особливо тяжкий злочин, прокурор за ініціативою слідчого, згідно з ч. 4 ст. 246 та п. 2 ч. 1 ст. 271 КПК України, приймає рішення про проведення оперативної закупки, про що виноситься постанова;

з метою підтвердження достовірності відомостей у постанові підписи посадових осіб скріплюються відбитком гербової печатки. Постанова про проведення оперативної закупки складається у двох примірках, із яких перший долучається до кримінального провадження, а другий залишається на зберіганні в прокуратурі;

постанова про проведення контрольованої або оперативної закупки товару виноситься згідно зі ст. ст. 110 і 252 КПК України. У випадку проведення закупки в декілька етапів або відносно декількох осіб на кожен із етапів, або стосовно кожної особи виноситься окрема постанова про проведення оперативної або контрольованої закупки. У разі виявлення за результатами першого етапу закупки, яка здійснювалася в ході оперативно-розшукової діяльності, ознак злочину оперативний підрозділ зобов'язаний невідкладно направити зібрані матеріали, у яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння, передбачені ст. ст. 307, 309, 310 тощо КК України, до відповідного органу досудового розслідування для початку та здійснення досудового розслідування в порядку, передбаченому КПК України. Подальші етапи закупки за необхідності проводяться в рамках кримінального провадження;

порядок проведення контрольованої або оперативної закупки товару визначається ст. 271 КПК України;

використання під час проведення контрольованої або оперативної закупки заздалегідь ідентифікованих (помічених) або несправжніх (імітаційних) засобів оформлюється відповідним протоколом. Позначення грошових коштів і вручення їх покупцеві має процесуальні підстави. Після одержання доручення прокурора оперативний підрозділ з додержанням вимог ст. ст. 237, 273 КПК України за участю двох понятих проводить огляд грошових купюр, які будуть використані під час проведення заходу, виготовляє їх копії, позначає спецзасобами, про що складає відповідний протокол, який також підписується спеціалістом. У такий спосіб грошові кошти, майно або цінності стають ідентифікованими (поміченими) засобами (ст. 273 КПК України). Процес маркування та складання відповідного документа (протоколу огляду) має бути зафіксований за допомогою відеозапису. Такі матеріали є додатком до відповідного протоколу й разом із ним мають доказове значення;

для здійснення контролю за вчиненням злочину у формі оперативної закупки за допомогою заздалегідь ідентифікованих (помічених) грошових коштів з використанням спеціальних хімічних речо-

вин слідчий направляє оперативному підрозділу, за матеріалами якого було відкрито кримінальне провадження, доручення на засадах добровільності залучити осіб, із якими встановлено співробітництво на засадах конфіденційності;

оперативний підрозділ уживає заходів щодо залучення такої особи, про що повідомляє слідчого, і вживає заходів безпеки, відповідно до вимог ст. 15 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» та ст. 12 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», працівником (співробітником) уповноваженого підрозділу за необхідності виноситься постанова про зміну анкетних даних особи, залученої до проведення заходів. У разі застосування до покупця заходів безпеки зазначаються лише його легендовані установочні дані. Крім того, до закупника застосовуються механізми звільнення від кримінальної відповідальності на підставі ч. 4 ст. 307 КК України;

фіксація ходу й результатів контрольованої або оперативної закупки повинна відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження, передбаченим КПК України, з урахуванням особливостей, зазначених у ч. 2 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». У випадку проведення зазначених заходів у межах оперативно-розшукової справи їх фіксація здійснюється без залучення понятих за участю не менше двох співробітників уповноваженого підрозділу;

при виявленні в ході проведення в рамках оперативно-розшукової справи контрольованої або оперативної закупки наркотичних засобів ознак злочину, про зібрані матеріали, у яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння осіб, відповідальність за які передбачена ст. ст. 307, 309, 310 КК України, невідкладно направляються до відповідного органу досудового розслідування для початку та здійснення досудового розслідування у порядку, передбаченому КПК України, за винятком випадків, визначених ч. 3 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»;

при затриманні продавця в нього в присутності не менше двох понятих вилучаються речі, предмети (грошові кошти, майно, одяг), які можуть підтверджувати його причетність до кримінально-протиправної діяльності, про що складається протокол, згідно з вимогами ст. ст. 208-210 КПК України.

У цьому контексті варто зауважити, що співпраця слідчого в кримінальному провадженні може бути не лише з працівниками оперативних підрозділів територіальних органів Національної поліції.

Так, Департамент боротьби з наркозлочинністю Національної поліції України, утворений Постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2020 р. № 322, є органом, який уповноважений здійснювати моніторинг ситуації у сфері протидії наркозлочинності, а також наявної інформації про джерела і шляхи надходження в незаконний обіг наркотичних засобів.

Зокрема, УБН створює якісну мережу джерел оперативної інформації, працює з ними, контролює і координує роботу підпорядкованих підрозділів у цьому напрямі; залучає на засадах добровільності осіб, із якими встановлено співробітництво на засадах конфіденційності, здатних здійснювати викриття протиправної діяльності наркоугруповань; проводить контрольовану поставку й оперативну закупку наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів у фізичних і юридичних осіб згідно з положеннями ст. 271 КПК України в порядку, визначеному нормативно-правовими актами МВС.

Висновки. Ефективність взаємодії органів досудового розслідування з оперативними підрозділами під час виявлення, документування фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб і груп, відповідальність за які передбачена ст. 310 КК України, визначається: а) загальною системою оперативного спостереження та контролю за злочинами на території обслуговування; б) конспіративністю їхньої діяльності, яка дає змогу отримати максимум корисної інформації в тому числі шляхом реалізації фактору раптовості; в) правильним вибором джерела оперативно-розшукової інформації та засобів її фіксування; г) своєчасним і повним доведенням до слідчого оперативної інформації про підготовку та вчинення злочину; д) тактично грамотним використанням цієї інформації слідчим (дознавачем).

Література

- Бондар В.С., Солодовніков А.Г., Дехтярьов Є.В. Розслідування розбоїв, вчинених організованими групами : навчально-методичний посібник. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2014. 276 с.
- Головін Д.В. Особливості проведення оперативної закупки наркотичних засобів і психотропних речовин. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. № 2. С. 143.
- Головін Д.В. Специфіка проведення спеціального слідчого експерименту по кримінальних провадженнях, пов'язаних з учиненням злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 9. С. 224-227.
- Інструкція з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затв. Наказом МВС України від 27.04.2020 № 357 / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text>.
- Інструкція про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 6 лип. 2017 р. № 570 / *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws>.
- Кіпер О.О. Процесуальна самостійність слідчого як гарантія всебічного, повного й неупередженого розслідування у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса : НУ «Одеська юридична академія», 2017. С. 167.
- Кривонос М.В., Бондар В.С. Теорія та практика використання спеціальних знань в розслідуванні злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів : монографія / МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. Сєверодонецьк : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2017. 412 с.
- Особливості розслідування кримінальних правопорушень, учинених неповнолітніми або за їх участю : методичні рекомендації / М.В. Сіренко, В.С. Бондар, В.В. Бурлака, Р.М. Дударець ; Голов. слідч. управл. Націон. поліц. України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. Сєверодонецьк : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2018. 100 с.
- Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення, затверджене Наказом Офісу Генерального прокурора від 30.06.2020 № 298 / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#Text>.
- Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України, затверджене Наказом МВС України 20 травня 2020 року № 405, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 3 червня 2020 року за № 491/34774.
- Полях А.М. Актуальні проблеми процесуальних форм взаємодії між слідчим та оперативними підрозділами. *Юрист України*. 2015. № 3-4 (32-33). С. 90-96.
- Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : Наказ МВС України

від 07.07.2017 № 575 / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>.

13. Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : Інструкція, затв. спільним Наказом ГПУ, МВС України, СБ України, Міністерством фінансів України, Адміністрацією ДПС України та Міністерством юстиції України від 16.11.2012. № 114/1042/516/1199/936/1681/51 / Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show>.

14. Сергєєва Д. Взаємодія слідчих та оперативних працівників при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій. *Право України*. 2018. № 8. С. 107-122.

15. Степанюк Р.Л. Проблеми розвитку криміналістичної методики в умовах реформування кримі-

нальної юстиції України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2016. № 1 (12). С. 242-244.

16. Тіщенко В.В. Теоретичні положення криміналістичної методики розслідування. *Криміналістика : підручник / за ред. В.В. Тіщенка*. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 357-358.

17. Шепітько В.Ю. Проблеми типізації окремих криміналістичних методик. *Наукові праці НУ ОЮА*. 2017. С. 445-451.

Бондар В. С.,
декан факультету № 2 підготовки фахівців
для підрозділів досудового розслідування
Луганського державного університету внутрішніх
справ імені Е. О. Дідоренка